MUHAMMED BİN KÛTIYYE

Endülüs-Kurtuba'da yetişen âlimlerin büyüklerinden. Hadîs, fıkıh, edebiyat, lügat, sarf ve nahiv ilimlerinde yüksek bir âlimdir. İsmi, Muhammed bin Ömer bin Abdülazîz bin İbrâhîm bin Îsâ bin Müzâhim el-İşbîlî, el-Kurtubî'dir. "İbn-i Kûtıyye" ve "Ebû Bekr" künyeleri ile meşhûrdur. Ailesi aslen Endülüs'ün (İspanya'nın) İşbiliyye şehrindendir. Babası, melik Nasır tarafından İşbiliyye kadısı (hâkimi) olarak ta'yin edildi. Kendisi Kurtuba'ya yerleşti. Doğum târihi belli değildir. Nûh aleyhisselâmın oğlu Hâm'ın evlâdından Kût'a nisbet edilmiş olup "İbn-i Kûtıyye" künyesi ile meşhûr oldu. Bunun mensûb olduğu Kût ailesi, İbrâhîm aleyhisselâm zamanında Endülüs'e yerleşmişlerdi. 367 (m. 977) senesi Rabî-ül-evvel ayının son haftası Çarşamba günü vefât etti. Perşembe günü ikindi namazı vaktinde Kureyş kabristanına defn edildi.

İbn-i Kûtıyye, hadîs ve fıkıh ilimlerinde yüksek bir âlimdir. Bu ilimlerde sika (güvenilir, sağlam) bir râvi idi. Hadîs-i şerîf hafızı olup, yüzbinden çok hadîs-i şerîfi ezberlemişti. Çok âlimden ilim öğrendi ve hadîs-i şerîf rivâyet etti. O, İşbiliyye'de iken İbn-i Kûk'tan, Muhammed bin Ubeyd ez-Zübeydî'den, Sa'îd bin Câbîr'den, Ali bin Ebî Şeybe'den, Kurtuba'da iken de Tâhir bin Velîd'den, Muhammed bin Mügs'den, Kâsım bin Asbâğ'dan, Eslem-ül-Kâdı'dan ve bunların benzeri olan daha pekçok âlimden bizzat dinleyerek ilim aldı.

Arab edebiyatının lügat, sarf ve nahiv bilgilerinde zamanındaki âlimlerin en önde gelenlerinden oldu. Kendisini bu ilimlerde imâm kabûl etmişlerdi. Asrının âlimleri arasında üstâdlık, imamlık derecesine yükselmişti. Bu ilimlerin bütün usûllerini ezbere biliyordu. Endülüs ve insanlık târihine âit haberleri ezberlemişti. "Endülüs Târihi" adındaki kıymetli bir eseri vardır. Endülüs'te kurulan devletlerin emirleri, başkanları ile, orada yetişen fıkıh âlimlerinin ve şâirlerin hayatlarını çok iyi biliyordu. Çok şiir ezberlemişti. Başkaları, ondan çok şiir öğrendiler.

İbn-i Abdurraûf Tabakât'ında diyor ki, "Ebû Bekr (İbn-i Kûtıyye), Endülüs'te yetişen fıkıh âlimlerinin büyüklerinden birisi ve edîblerinin reîsi, en büyüğü idi. Arabçanın lügat ve gramer bilgilerini ezberlemişti. Garîb ve nâdir ifâdeleri, mes'elelere örnekleri ve darb-ı meselleri çok iyi biliyordu. Târih ve hadîs ilimlerinde âlim idi. Şiirde üstün bir yeri olup, lâfızların doğrusuna ve ma'nâların açık şekline vâkıftı. O, din âlimlerinin de imâmı idi. Fıkıhda ve hadîsde çok titizlik gösterir ve mürüvveti çok olurdu. Arabçanın nahiv bilgisini iyi biliyordu. Bu ilimde asrının âlimlerine üstâd, rehber olmuştu. Bu konuda çok güzel eserler kaleme almıştır. Endülüs târihini, kurulan devletleri ve başkanlarını, âlimlerinin hallerini ezbere biliyordu."

İbn-i Kûtıyye çok uzun yaşadı. Birkaç nesil kendisinden ilim aldı. Zamanın kadıları, şûra heyeti a'zâları, hattatları ve sultanların çocukları ve daha birçok kimseler ilim öğrenmek için yanına gelirlerdi. Çok ibâdet ederdi. Kurtubadan birçok kerreler hac için Mekke-i mükerremeye gelmiştir. Vera' ve takvâsı çoktu. Haramlardan ve şüphelilerden çok sakınırdı.

Eserlerinden başlıcaları şunlardır:

Kitâbü tasârîfi'l-efâl: Lügat ilminde emsalsiz bir eserdir. Kendisinden sonra böyle bir eser yazılmamıştır.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Kitâb-ül-maksûr vel-memdûh

2) Şerhu risâlet-i edebi'l-kitâb

3) Târîh-i Endülüs

4) Mu'cem-ül-müellifîn cild-11, sh. 84

5) Vefeyât-ül-a'yân cild-4, sh. 368

6) Şezerât-üz-zeheb cild-3, sh. 62

7) Ed-Dîbâc-ül-müzehheb sh. 262

8) Bugyet-ül-vuât cild-1, sh. 198

9) Esmâ-ül-müellifîn cild-2, sh. 49